

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΟΥ ΟΜΟΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ

Ἑσωτερικοῦ . . . δρ. 10

Ἑξωτερικοῦ φρ. χρ. 10

Πᾶς συνδρομητὴς θεωρεῖται καὶ μέλος ἀργῶν.

ΤΙΜΗ ΣΥΜΑΤΩΝ

α', β', γ', δ' καὶ ε'. ἔτους
προκαταβαλλομένη

ἐν τῷ ἑσωτερικῷ δραχ. 10

ἐν τῷ ἑξωτερικῷ φρ. χρ. 10

Τὰ γραφεῖα τοῦ Σολόγου καὶ τοῦ περιοδικοῦ
κεῖνται ἐν ὁδῷ Μιλιτιάδου ἀριθ. 27.

ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Ἡ Α. Β. Ὑψ. ὁ Διάδοχος

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΤΑΥΤΙΚΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ἡ Α. Σεβ. ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν

ΓΕΡΜΑΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Μ. Ι. ΓΑΛΑΝΟΣ

Πᾶσα δωρεὰ πρὸς τὸν
Σύλλογον ἢ πρὸς τὸ τα-
μιεῖον τοῦ «Ἀν. Παύλου»
ἢ πᾶσα συνδρομὴ πρὸς τὸ
περιοδικὸν πέμπεται ἢ
πρὸς τὸν Πρόεδρον Σ.
Μητροπολίτην Ἀθηνῶν κ.
Γερμανόν, ἢ πρὸς τὸν δι-
ευθυντὴν τοῦ περιοδικοῦ.

Ἐξίσουν μετὰ τῶν ἀρ-
θογράφων τῆς ἐκφυγέ-
τουσιν τὴν «Ἀνάπλασιν»
οἱ ἐργαζόμενοι πρὸς εὐρυ-
τέραν διάδοσιν καὶ ὀλίγην
αὐτῆς ὑποστήριξιν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἡ ἀναζωπύρωσις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἐν
Γαλλίᾳ, ὑπὸ Ι. Σκαλτσούρη. — Περὶ ἑορτῶν τῶν ἀρ-
χαίων χριστιανῶν, ὑπὸ Γ. Λέβρον. — Ἡ ἀθανασία,
ὑπὸ Ν. Κ. Μακάρου. — Ὁ Χρυσόστομος ἐν Ἀντιοχείᾳ,
ὑπὸ Θ. Κοντοῦρᾳ. — Κριτικαὶ μελέται εἰς τὴν λει-
τουργίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, ὑπὸ Γ. Λαμπά-
κη. — Πρὸς τὸν κληρὸν μας, ὑπὸ Μιχ. Γαλανοῦ. —
Τίς ὁ πλησίον, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.

διατηρήσωσιν αὐτὴν οὐδὲ νὰ προκόψωσι καὶ
προοδεύσωσιν ὑπὸ τὸ κράτος ἐλευθέρων πολι-
τευμάτων, ἐὰν οἱ θεσμοί, ἡ κοινωνικὴ διορ-
γάνωσις καὶ ἡ δημοσία αὐτῶν ἐκπαιδεύσις
δὲν ἐμπνέωνται ὑπὸ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύμα-
τος, ἀμέσως μὲν ἀπὸ τοῦ Ἐδαγγελίου ἐκπο-
ρευομένου, μεταδιδομένου δὲ εἰς τὴν συνείδησιν
τῶν λαῶν διὰ τῶν δογμάτων περὶ Θεότητος, —

παραιτηθῇ, φυλάσσεται ἀβρότητα μηδόως ἀφρόνως καταβιβάζων τὴν αὐθειάν αὐτοῦ. Οὕτω δὴ ἀσφαλέστερον ἰδρύνετο ἡ ὑπολανθάνουσα δεσποτεία αὐτῇ. Ὁ Ἰωάννης μάλιστα κατέστησε τὰς ὑψηλὰς καὶ ἀφηρημένας φιλοσοφικὰς ἐννοίας αὐτοῦ λίαν αἰσθητὰς καὶ καταληπτὰς εἰς πάντα κληρῶνται καινοπορεῖστέρον παρὰ τοῖς «ἀραπῆτοῖς» αὐτοῦ, ὡς ἀποκαλεῖ οὕτω τὸ ἀκροατήριον αὐτοῦ, οὐ μόνον ἐν τῇ θέσει τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἱερέως, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἀναβάθρῳ τοῦ διακόνου, ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος.

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

Εἰς τὴν Λειτουργίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου.

Γ. ΛΑΜΠΙΑΚΗ

Ἀπάντησις εἰς τὴν Α. Σ. τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μαντινείας καὶ Κυνουρίας κ. Θεόκλητον Βίμπου, περὶ τῶν πιθανῶν παροράματων ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Θ. Λειτουργίας, καὶ μετ' ἐδλαβείας ὑπόδειξις τῆς ἐν τῷ Χερουβικῷ Ὑμνῷ ἀντικαταστάσεως τῆς γραφῆς:

«Πᾶσαν τὴν βιωτικὴν»

εἰς

«Πᾶσαν νῦν βιωτικὴν.»

Θεοκλήτω τῷ Σεβασμιωτάτῳ
Ἀρχιεπισκόπῳ ἀντιχαίρειν!

Ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς «Ἀναπλάσεως» (1 Μαρτίου 1890) ὁ διαπρεπὴς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱεραρχίᾳ Ἀρχιεπίσκοπος Μαντινείας καὶ Κυνουρίας κ. Θεόκλητος Βίμπου, ὑπέδειξε δύο πιθανῶς παροράματα ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Θ. Λειτουργίας, καὶ

α.) Ἐν τῇ 12ῃ εὐχῇ τῆς Θ. Λειτουργίας (Οὐδεὶς ἄξιος.) ἐνθα ἀναγινώσκεται «καὶ τῆς λειτουργικῆς ταύτης καὶ ἀναιμάκτου θυσίας τὴν ἱερουργίαν παρέδωκας», ἡ Α. Σ. ἐμφράζει τὴν ὑποψίαν μήπως ἐν τοῖς ἀρχαίοις χειρογράφοις ὑπῆρχεν ἡ λέξις *Λογικῆς* (= *ΛΓΙΚΗΣ*) καὶ κατὰ λάθος τῶν ἀντιγραφῶν τὸ «καὶ τῆς λογικῆς ταύτης» μετεβλήθη εἰς τὸ «καὶ τῆς λειτουργικῆς ταύτης», καθόσον, ὡς ἀναφέρει, οὕτως ἐν τῇ 17ῃ εὐχῇ ἀναγινώσκεται «Ἐτι προσφέρομέν σοι τὴν *λογικὴν* ταύτην καὶ ἀναιμάκτον λατρείαν», οὕτως ἐν τῇ 18ῃ «Ὡστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν... ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν *λογικὴν* ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων», ὡς καὶ ἐν τῇ 19ῃ

εὐχῇ «Τοῦ ἀγίου Ἰωάννου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ... ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν *λογικὴν* ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῆς Οἰκουμένης.»

β.) δὲ ἐν τῇ 18ῃ εὐχῇ, (Ὡστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν.) ἐνθα ἀναγινώσκεται «εἰς βασιλείας οὐρανῶν πληρώμα» ἡ Α. Σ. ἐμφράζει πάλιν τὴν ὑποψίαν μήπως εἰς τοὺς ἀρχαίους κώδικας ὑπῆρχεν ἡ λέξις *ΚΛΗΡΩΜΑ* (= κληρονομία), καὶ κατὰ λάθος τῶν ἀντιγραφῶν, ἡ λέξις *ΚΛΗΡΩΜΑ* μετεβλήθη εἰς τὴν λέξιν *ΠΛΗΡΩΜΑ* (= «εἰς βασιλείας οὐρανῶν πληρώμα»).

Εὐγενῶς δὲ ὁ εὐλαβὴς παρατηρητὴς τῶν κειμένων τῆς Θ. Λειτουργίας καὶ σοφὸς ἱεράρχης κ. Βίμπου παρεκάλει τοὺς δυναμένους νὰ ἐρευνήσωσι τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα καὶ εἰλητάρια ὅπως μὴ φρεσθῶσι «τοῦ μικροῦ κόπου τῆς ἀντιβολῆς χάριν τῆς ἀληθείας».

Χωρὶς νὰ ἔχωμεν τὴν ἀξίωσιν ὅτι εἴμεθα οἱ δυνάμενοι, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐσιγήσαμεν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἔνεκα τῆς ἀπὸ παίδων ἀφοσιώσεως ἡμῶν εἰς τὰ ἱερὰ τῆς Ἐκκλησίας γράμματα, τὸ δὲ ἔνεκα τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης ἡμῶν ἐπιβαλλομένου ἔργου τῆς ἀντιβολῆς τῶν ἀρχαίων λειτουργικῶν καὶ ὑμνογραφικῶν κωδίκων, πρὸς τὰ νῦν λειτουργικὰ κείμενα, εὐλαβῶς καὶ μετὰ δέους, ὡς ἐμπρέπει τῇ ἱερότητι τῶν σοβαρῶν θέσεων τοῦ σεπτοῦ Ἱεράρχου, ἀπαντῶμεν ταῦτα.

Α'.

Τὰ πιθανὰ παροράματα.

Ὅτε τὰς σπουδὰς ἡμῶν ἐν Γερμανίᾳ ἐποιούμεν, ἀνηρευνήσαμεν τὸν ἐν Ἑρλάγγῃ τῆς Βαυαρίας λειτουργικὸν κώδικα τοῦ 1025 (MS. N° 96), ὃν ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρος ἐδωρήσατο εἰς τὸν Λουδοβίκον Καμαράριον Αὐλικὸν Φρειδερίκον τοῦ Ε'. ἀνηρευνήσαμεν τοὺς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μονάρχου κώδικας, τὸν τοῦ 1416 (N^o DLX), τὸν τοῦ 1549 (N^o CCLXXV) καὶ τὸν ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ Ἱεροσολυμιτικὸν κώδικα τοῦ 1598 (N^o CCCXXXV), τὸ ἐν Λειψίᾳ τοῦ ιδ'. περίπου αἰῶνος εἰλητάριον τῆς Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ὅπερ κατὰ τὴν ἐν τέλει σημείωσιν ὁ Μητροπολίτης Μονεμβασίας (1) τῷ 1502 ἐδωρήσατο εἰς τὴν παρὰ

(1) Ἴδου δὲ ὡς ἔχει ἡ ἐν τέλει τοῦ κώδικος τούτου σημείωσις.

† ἀφιέρωσις θείᾳ αὐτῇ λειτουργίᾳ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ὑπεμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ Μητροπολίτου Μονεμβασίας... Μονὴν τῶν ἁγίων μ' κειμένης πλητὸς ἐξίλασις Χρυσόφωτος ἔστω ἀφορισμένος καὶ καταραμέ-

Ἰωάννου

τὴν Σπάρτην πλησίον τῆς Χρυσάφας κειμένην Μοιρὴν τῶν ἀγίων Μ' (¹)· τὸν ἐν Δρεσδῇ, ἐκ Ναυπλίου προσερχόμενον κώδικα τοῦ Μαλαξοῦ (N° Α. 151), πλήρη πολυτίμων ἱστορικῶν καὶ λειτουργικῶν πληροφοριῶν, τὸν ἐν Βενετίᾳ τοῦ ιδ'. περίπου αἰῶνος (N° DXLVII) λειτουργικὸν κώδικα «τῆς ἀγίας Σπηλιότισσας». Εἰτα δὲ ἐν Ἑλλάδι ἀνηρευνήσαμεν τέσσαρας λειτουργικοὺς κώδικας, ἐν τῷ Χριστιανικῷ Μουσείῳ ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 121, 1118, 1155 καὶ 1506 ὑπάρχοντας· πεντήκοντα δὲ καὶ ὀκτὼ ἐτέρους ἐν τῇ ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ, ἐν τῷ τμήματι τῶν χειρογράφων τεταγμένους ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς·

661	756	771	798
662	757	772	802
668	758	773	804
676	759	774	816
685	760	775	817
703	761	776	818
713	762	777	828
748	763	778	836
749	764	779	859
750	765	780	860
751	766	781	861
752	767	782	877
753	768	784	878
754	769	785	
755	770	786	

καὶ τρεῖς ἐτέρους παρ' ἐμοὶ ὑπάρχοντας, ἥτοι ἑβδόμηκοντα δύο ἐν ὧν χειρογράφους λειτουργικοὺς κώδικας ἀνερευνήσαντες, πλείστας μὲν εὗρομεν διαφορὰς γραφῶν, ἐομνησίας καὶ λειτουργικὰς ὁδηγίας, οὐδαμοῦ ὅμως εὗρομεν τὴν γραφὴν «**Λογικῆς**» ἀντὶ τῆς ὑπαρχούσης «**Λειτουργικῆς**» ἢ τὴν γραφὴν «**κλήρωμα**» ἀντὶ τῆς ὑπαρχούσης «**πλήρωμα**» καθ' ἣν ἐκφράζει ὑποψίαν ἡ Α. Σ. ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μαντινείας καὶ Κυνοῦρίας κ. Θεόκλητος Βίμπος.

Μόνον δὲ εἰς δύο μεταγενεστέρους ἐπὶ χρόνου γεγραμμένους λειτουργικοὺς κώδικας τοῦ ιδ'. αἰῶνος, τὸν μὲν ὑπ' ἀριθμὸν 776 ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ ὑπάρχοντα, τὸν δὲ ὑπ' ἀριθμὸν 1155 ἐν τῷ, ὑπὸ τὴν ἡμετέραν διεύθυνσιν Χριστιανικῷ Μουσείῳ φυλαττόμενον, ἐν τῇ 18ῃ εὐχῇ («Ὡστε γενέσθαι») ἀντὶ τοῦ «εἰς Βασιλείας Οὐρανῶν πλήρωμα», εὗρηται ἡ νος καὶ μετὰ θάνατον ἄλλος ἔτος ξι. ἰνδ. ε'. (=1502).

† Μνήσθητι Κε τὰς ψυχὰς τῶν δούλων σου μενᾶ (;) Θεοδώρου Ἀγάθης καὶ τῶν τέκνων

Τὸ ὄνομα τοῦτου οὕτως ἔχον ἀδυνατοῦμεν νὰ ἀναγνώσκωμεν· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐκ τοῦ Le Quien Oriens Christianus τόμ. II σελ. 216—223 οὐδὲν περὶ τοῦτου ἠδυνήθημεν νὰ ἐξαγάγωμεν.

(1) Περὶ τοῦ κώδικος τοῦτου ἰδὲ καὶ Παλαιογραφίαν Garthausen σελ. 59.

γραφή «εἰς Βασιλείας Οὐρανῶν κληρονομία»

Τίς ὅμως δύναται νὰ βεβαιώσῃ ἡμᾶς ὅτι καὶ εἰς τοὺς δύο τούτους κώδικας, ἡ γραφή «εἰς Βασιλείας Οὐρανῶν κληρονομίαν» δὲν προέρχεται ἐκ μηχανικῆς τῶν ἀντιγραφῶν μεταπηδήσεως εἰς τὴν ἀμέσως κατωτέρω 21ην εὐχὴν (Σοὶ παρακατακιδέμεθα τὴν ζωὴν ἡμῶν ἄψαν) ἐν ἣ εὗρηται ἡ αὐτὴ ἐκφρασις «εἰς Βασιλείας Οὐρανῶν κληρονομίαν»· (¹).

Εἰ καὶ δὲν ἠδυνήθημεν ἀνυῶς μέχρι σήμερον νὰ εὗρωμεν λειτουργικοὺς κώδικας ἀρχαιοτέρους τοῦ ιδ'. καὶ ιδ'. αἰῶνος, κεφαλαίοις γράμμασι γεγραμμένοις, ὥς ἡ Α. Σ. δικαίως προτείνει (²), οὐχ ἦττον τὸ ὁμόφωνον τοσούτων λειτουργικῶν κωδίκων, μετὰ θρησκευτικῆς πάντοτε προσοχῆς καὶ ἀκριβείας ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων κωδίκων ἀντιγραφόμενων, ἢ ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ Ἀρμενικῇ Λειτουργίᾳ, ὥς καὶ ἐν τῇ Λειτουργίᾳ τοῦ ἀγίου Γρηγορίου, ἐν τῇ Εὐχῇ τοῦ «Οὐδαὶς ἄξιος», ἀκριβῶς ἡ αὐτὴ γραφή «καὶ τῆς λειτουργικῆς ταύτης καὶ ἀναίμακτου θυσίας» (³), πρὸς δὲ ἢ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σλαβικῇ γλώσσῃ, κατὰ τὸν ἡ.—θ'. αἰῶνα, πιστῇ ἀμφοτέρων τῶν λέξεων μεταφράσεις, λειτουργικῆς=sloujebniya, (ἐνῶ λογικῆς θὰ ἦτο slobésnoujou) καὶ πλήρωμα=ispolnienije, (ἐνῶ κλήρωμα=κληρονομίαν θὰ ἦτο nasliédij), πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι αἱ λέξεις «**Λειτουργικῆς**» καὶ «**πλήρωμα**», εἰσὶν αἱ ἀρχαῖαι γραφαὶ τῆς Θείας Λειτουργίας (⁴).

(1) Παρεμβατικῶς ἐπιτραπήτω ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ ὑπ' ἀριθ. 1115 λειτουργικῷ κώδικι τοῦ Χριστιανικοῦ Μουσείου, ἡ ἐκφάνησις «Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε» εὗρηται «Μετὰ φόβον Θεοῦ καὶ πίστει ὡς προσέλθετε» (ὁ κώδιξ βεβαίως κατὰ λάθος ἔχει πρὸ ἔλθετε) ὡς αὕτη οὕτω πάντοτε ἐκφανεῖται παρὰ τοῖς Ρώσοις δηλ. ἄνευ τοῦ «καὶ ἀγάπης προσέλθετε». Ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ὅμως λειτουργίᾳ τοῦ ἀγίου Ἰακώβου ἡ ἐκφάνησις αὕτη ἔχει «Μετὰ φόβον Θεοῦ, καὶ πίστει ὡς, καὶ ἀγάπης προσέλθετε.»

(2) Ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ Πατμικῇ βιβλιοθήκῃ οἱ ἀρχαιότεροι λειτουργικοὶ κώδικες, ὑπὸ τοῦ ἐν μακαριστοῖς Ἱ. Σακελλίανσι σημειοῦνται ὡς ἔργα τοῦ ιγ'. αἰῶνος (σελ. 275).

(3) Ἀρμ. λειτουργ. μεταφρ. Τζολανίδου σελ. 30. Litourg. Orient. Collectio. σελ. 85—115.

(4) Καὶ αἱ Μολδοβλαχικαὶ δὲ λειτουργίαι, ὡς ὅπως νεώτεροι μεταφράσεις (1680), ἔχουσι «**ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΣ** [=lucrare de sânteniță, ἐνῶ λογικῆς θὰ ἦτο=cuvântătoare] καὶ «**ΠΑΗΡΩΜΑ**» [=plinierea, ἐνῶ κλήρωμα=κληρονομία, —θὰ ἦτο=mostenirea.]